

Kleine nuance in zwart-wit-denken

De lucht fascineert: een donkere band grijze bewolking nadert. Wat vroeger dan anders spoeden kok- en stormmeeuwen zich naar hun slaapplaats. Soms nog een enkele kleine mantelmeeuw erbij. Tussen maart en oktober voelt die soort zich prima thuis in Gooi-, Vecht- en Eemland. In de winter is deze soort tamelijk zeldzaam, al wordt dat gat in geringer aantal opgevuld door de grote ‘mantel’. Maar die zie ik niet zo vaak boven hartje Bussum. Mijn aandacht wordt getrokken door een eenzame vlieger. Ook zwart-wit met doorflappende vleugelslag. Een kievit spoedt zich de bui tegemoet. Dat is op zijn zachtst gezegd merkwaardig. Niet dat kieviten niet vaker over mijn huis vliegen. Maar, zeker in deze tijd van het jaar, is een kievit-alleen hoogst ongebruikelijk!

Carel de Vink

De nazomer en vroege herfst zijn de tijden van de grote zwermen kieviten. Die aantallen kunnen fors oplopen. Dat geldt zeker ook voor de weilanden in onze omgeving. Dikke wolken zwart-witte vogels vallen in en worden prompt minder goed zichtbaar. De groene weerschijn van de ‘zwarte’ vleugels vermindert het contrast met de ondergrond. Kieviten bezitten een natuurlijk camouflagenet. Na het broedseizoen zoeken ze elkaar op: foerageren in groepen, trekken samen op in hun seizoensverplaatsingen, slapen als groep en verwarren samen hun predatoren.

Daarom verbaast me die ene kievit boven mijn huis. Ver van de weidegronden en plas-dras en dus ook ver verwijderd van zijn soortgenoten. Wonderlijk, zo’n solitaire ‘kieft’. Ach ja, hij zal wel weer soortgenoten tegenkomen en zich bij hen aansluiten. Maar zijn eigen ‘clan’ is hij misschien wel voor altijd kwijt!

Kieviten zijn echte kuddebeesten. Die zwart-wit-schakering past daarbij. Denk aan zebra’s, pinguïns en diverse soorten kustvogels, zoals scholekster, kluut, en diverse sterns, meeuwen en fregatvogels. Onze bonte runderen passen ook in dat patroon, al is hun kleur meer kunstmatig bepaald.

Het effect van een kudde of zwerm bonte dieren is overweldigend. Een predator zal al snel alle gevoel voor detail verliezen en uit dat gewemel geen keus meer kunnen maken.

Bovendien valt van bovenaf het contrast weg met een donker watervlak of grond. En bij een aanval van onderaf geeft de witte buik minder ‘houvast’ tegen de lichte lucht. In het water zie je dat terug. Een donkere vissenrug steekt niet af tegen een donkere bodem en een witte buik zie je niet tegen het lichte wateroppervlak. *) Overigens zie je het zwart-wit-patroon ook

terug bij holtedieren en holenbroeders. Denk aan de ‘bonte’ spechten (met inbegrip van bijvoorbeeld witrug en drieteen), hop en diverse soorten zwart-witte vliegenvangers. Die leven niet in groepsverband. Maar wie wel eens nestkasten gecontroleerd heeft, kent het schrikeffect van zo’n ‘flits’ in zwart en wit. Als verkapt holenbroeder (hij overkapt gewoonlijk zijn nest) past de ekster ook in dat patroon. Al zie je ook bij deze soort dat het zwart een groene en purperen weerschijn vertoont, net als bij de kievit.

Zo zijn we terug bij die eenling boven mijn huis. Eigenlijk is dat hetgeen, waardoor ik aan het denken werd gezet over groepsvormende soorten. Die zijn er natuurlijk ook in allerlei andere kleuren en combinaties van kleuren.** Maar dit terzijde. Mijn uiteindelijke vraag is: vindt een afgedwaalde vogel ooit de beschutting terug van de groep? Geregeld duikt er – tot enthousiasme van vogelaars zoals u en ik – een verdwaalde enkeling op. Dan wordt in een groep kieviten een steppekievit ontdekt. Of in een groep eenden een Amerikaanse smient. Tussen de kokmeeuwen blijkt een ringsnavelmeeuw te zitten. In een groep zwarte sterns ontdekt men een witwang- of witvleugelstern. Tussen de tureluurs en groenpootruiters loopt een poelruiter, of een verre gast zoals de kleine of grote geelpootruiter. Er zijn vogelaars die fanatiek groepen steltlopers, ganzen en eenden afspeuren in de hoop zo’n dwaalgast op te merken. Dan volgt er niet zelden een bird-rush. Van heinde en ver komen twitchers hun lijst van waargenomen soorten aanvullen. Opwinding en enthousiasme! En waarom ook niet? Zulke verrassingen maken het kijken naar vogels enerverend en afwisselend. Bovendien is er ook de spanning: zit de vogel er nog? En

krijg ik hem herkenbaar in beeld?
Is het sentimenteel, dat ik mij na zo'n leuke waarneming wel eens afvraag: vindt dit beestje ooit nog zijn oorspronkelijke leefgebied terug? En zijn soortgenoten? Maakt zo'n dier kans om zich nog voort te planten? Of is het veroordeeld tot een bestaan als eenzame globetrotter? Al blijkt dat de echte 'kuddevogels' altijd wel aansluiting weten te vinden bij min of meer verwante soorten. De citroenkwikstaart trekt op met een trekgroep gele of witte kwikstaarten. De dwergaalscholver sluit zich

aan bij gewone schollevaren. Zo deelt hij in de groepsbeschutting tegen predator en weersextremen.

Ondertussen wens ik mijn eenzame kievit een snelle hereniging met soortgenoten toe in de Vechtstreek waarop hij nu aankoerst. Maar het kàn natuurlijk dat zijn zwart-witte kleed over een maand opeens wordt opgemerkt in een groep Amerikaanse goudplevieren aan de overkant van de Atlantische Oceaan. Dat gun ik de twitchers daar. Maar of het voor deze kievit prettig zou zijn?

*) Het is frappant om te merken dat veel predatoren ook zijn uitgerust met een soortgelijk schema. Door zijn lichte buik merken vissen een visarend te laat op; een foeragerende ooievaar en een jagende klapkster profiteren ook van een gering contrast met de lichte hemel. Ooievaars profiteren dubbel, doordat ze in zwart-witte zwermen in Afrika minder gevaar lopen gepakt te worden door een grote rover.

**) Er zijn heel wat voorbeelden van groepen in andere kleuren te geven: denk aan het wit van zwanen, zwarte roeken, het kleurrijke patroon van ara's en bijeneters, de felle kleuren van wevers en het groengeel van sijs en grasparkiet... Maar in aansluiting op de kievit boven mijn huis beperk ik mijn verhaal tot zwart en wit.

